

Behandling av klager på standpunktkarakterer i fag

Klager på standpunktkarakter i fag utgjør en stor andel av klagesakene i grunnskolen og videregående opplæring, og det er variasjoner i praksis rundt oppfølgingen av klagene.

Klage på vurdering er regulert i kapittel 5 i forskrift til opplæringsloven og forskrift til friskoleloven.

For å bidra til mest mulig lik praksis har Utdanningsdirektoratet utarbeidet informasjon om klagebehandlingen.

VEILEDNING SIST ENDRA: 23.05.2022

Det har kommet nye regler i forskrift til opplæringsloven og forskrift til friskoleloven om blant annet fastsettelse av standpunktkarakterer, som trådte i kraft 1. august 2020. I revisjonen av forskriftene ble flere av bestemmelsene forenklet, tydeliggjort og slått sammen. Selv om det i § 3-15 i forskriftene er noen nye begreper, er det ikke ment å være en realitetsendring for hvordan standpunktkarakterer skal fastsettes ut fra *forskriftene*. Det betyr at § 3-15 om standpunktvurdering fortsatt skal forstås i lys av § 3-3. I § 3-3 er det fastsatt at grunnlaget for vurdering i fag er kompetansemålene i læreplanen i faget. Det er imidlertid fastsatt nye *læreplaner* for fag ved fagfornyelsen, som får betydning for fastsettelsen av standpunktkarakterer i fag.

Innhold

1. Hva kan eleven eller foreldrene klage på?

2. Hvordan kan eleven og foreldrene klage?

3. Hvordan skal skolen behandle klagen?

Faglærers begrunnelse

Rektors uttalelse

Sendes til klageinstans

4. Hva skal klageinstansen se på?

Tidspunktet for fastsetting av standpunktkarakterer

Læreplanen bestemmer

Det må gjøres en vurdering av grunnlaget for standpunktvurderingen

Presisering av forskjellene for klagebehandling av standpunktkarakterer fastsatt for fag med læreplaner i LK06 og LK20

5. Klage på vedtak om ikke vurdering i fag (IV)

6. Hva kan resultatet av klagen bli?

7. Regelverket

1. Hva kan eleven eller foreldrene klage på?

- Eleven har rett til å klage på alle standpunktkarakterer dersom eleven mener at gjeldende regler for fastsetting av standpunktkarakterer ikke er fulgt. Eleven har også rett til å klage dersom eleven ikke har blitt vurdert i faget (vedtak om IV).
- Eleven kan klage selv, og foreldrene kan klage på vegne av eleven fram til han eller hun fyller 18 år.
- Eleven eller foreldrene kan kreve begrunnelse for standpunktkarakteren før de klager.

Det er ikke klagerett på underveisvurderingen

En klage på en standpunktkarakter begrunnet i at eleven ikke har fått den underveisvurderingen han eller hun har krav på fører ikke til at vedtaket oppheves. Dette har sammenheng med at reglene om klage i kapittel 5 handler om sluttvurderinger og ikke underveisvurderinger.

Dersom eleven eller foreldrene mener skolen ikke gir eller har gitt eleven den underveisvurderingen som følger av regelverket, kan de ta dette opp med skolen skriftlig eller muntlig.

Det er likevel nødvendig at rektor i sin uttalelse synliggjør at vurderingsarbeidet på skolen, herunder underveisvurderingen som skal vurderes ved fastsettelsen av standpunktkarakterer i fag, er i samsvar med forskriften.

2. Hvordan kan eleven og foreldrene klage?

Skolen skal informere elevene og foreldrene om retten til å klage, klagefrist og hva klagen skal inneholde.

Klagen må være skriftlig, og signeres av eleven eller foreldrene. Det må gå fram hva eleven klager på, og klagen bør inneholde annen relevant informasjon og begrunnelsen for klagen.

Fristen for å klage på standpunktkarakterer er 10 dager. Fristen går fra den dagen eleven har fått karakteren, eller den dagen han eller hun har fått begrunnelsen.

Klagen skal sendes til skolen.

3. Hvordan skal skolen behandle klagen?

Når skolen har mottatt klage på en standpunktkarakter, skal skolen sende klagen videre til den instansen som skal behandle klagen. Sammen med klagen skal skolen legge ved en begrunnelse for standpunktkarakteren fra faglæreren og en uttalelse fra rektor. Klageren skal ha kopi av oversendelsen.

Skolen har på dette tidspunktet i prosessen ikke anledning til å endre fastsatt standpunktkarakter eller unnlate å sende klagen videre til klageinstansen. Dersom det dreier seg om rene føringsfeil kan rektor rette disse selv, jf. forskrift til opplæringsloven § 3-36.

Faglærers begrunnelse

I sin begrunnelse skal faglærer redegjøre for hvordan standpunktkarakteren i faget er fastsatt. Reglene for fastsettelse av standpunktkarakterer står i forskriften § 3-15.

Det innebærer en beskrivelse av:

- at elevens kompetanse er vurdert ut fra kompetansemålene i læreplanen i det aktuelle faget
- at eleven har fått vist sin kompetanse på flere og varierte måter. Fordi kompetansemålene i et fag omfatter ulike kunnskaper, ferdigheter og kompetanser, skal læreren bruke varierte vurderingsmåter for å få informasjon om elevens kompetanse
- at faglærer dokumenterer at standpunktkarakteren er basert på en samlet vurdering av eleven sin kompetanse i faget, det vil si at det ikke er anledning til å basere standpunktkarakteren på resultatet av kun én enkelt prøve, eller på grunnlag av bare noen utvalgte kompetansemål. Standpunktkarakteren kan heller ikke baseres på et matematisk gjennomsnitt av karakterer fra underveisvurderingen.
- at for fag med læreplaner i LK06, som har hovedområder, skal faglærer begrunne elevens kompetanse som et minimum med eksempler innenfor alle hovedområdene i faget. Dette gjelder vg3 skoleåret 2021/2022.
- at karakteren gir uttrykk for elevens samlede kompetanse ved avslutningen av opplæringen
- at eleven er gjort kjent med hva som er vektlagt i fastsettingen av standpunktkarakteren

Rektors uttalelse

- Rektor skal alltid uttale seg før klagesaken oversendes til klageinstansen.
- Rektor skal beskrive om saksgangen på skolen har vært i samsvar med forskriften.

Rektor skal som et minimum kort beskrive skolens prosedyrer for fastsetting av standpunktkarakterer, herunder tidspunktet for når den påklagede standpunktkarakteren er fastsatt.

I tillegg skal rektor i sin uttalelse gjøre greie for om standpunktkarakteren er fastsatt i samsvar med forskriften § 3-15. En sentral del av dette er at rektor har gått gjennom faglærers uttalelse og kvalitetssikret denne. Rektor må synliggjøre at hun eller han mener at faglærers uttalelse viser at standpunktkarakteren er i samsvar med forskriften.

Sendes til klageinstans

Skolen skal sende klagen videre til

- statsforvalteren for grunnskolen
- fylkestinget eller den de delegerer til for videregående opplæring

4. Hva skal klageinstansen se på?

Klageinstansen skal «vurdere om gjeldende føresegner om karaktersetting er følgde», jf. forskriften § 5-12 første ledd.

Det vil si om

«standpunktkarakteren er satt i samsvar med reglane om fastsetting av standpunktkarakterer.»

Hva det betyr for hva klageinstansen skal se på, kan du lese om under.

Tidspunktet for fastsetting av standpunktkarakterer

- En standpunktkarakter skal gis ved *avslutningen* av opplæringen i faget, jf. forskriften § 3-15. Det er opp til skolen å avgjøre hva som er slutten av opplæringen, men normalt vil det dreie seg om de siste én til to månedene med opplæring i faget. Enkelte skoler velger å konsentrere opplæringen i et fag til en bestemt periode, og hele opplæringen i faget avsluttes for eksempel i høstsemesteret, såkalt ploging.

Forskriften er ikke til hinder for dette.

- Standpunktkarakteren skal gi uttrykk for den samlede kompetansen eleven har i faget ved avslutningen av opplæringen. Uavhengig av hvordan skoler og faglærere organiserer opplæringen i faget, skal faglæreren gjøre en vurdering av elevens kompetanse mot slutten av opplæringen. Det betyr ikke at læreren må vurdere eleven i alle kompetansemålene rett før standpunktkarakteren fastsettes, men han eller hun skal bruke sitt faglige skjønn til å gjøre en samlet vurdering av elevens kompetanse ut fra kompetansemålene i læreplanen for faget. Klageinstansen må se på om lærerne har gjort en slik helhetsvurdering ved at de har løftet blikket fra ett og ett kompetansemål og sett dem i sammenheng.

Klageinstansen må derfor se på tidspunktet for fastsettelsen av standpunktkarakteren, for å vurdere om det er elevens kompetanse ved avslutningen av opplæringen i faget som kommer til uttrykk ved standpunktkarakteren.

Læreplanen bestemmer

- Det er kompetansemålene i faget som er grunnlaget for vurderingen.
- Standpunktkarakteren skal være uttrykk for den samlede kompetansen eleven har ut ifra læreplanen i faget.

Forskriften § 3-15 om standpunktvurdering skal forstås i lys av forskriften § 3-3. I denne bestemmelsen er det fastsatt at grunnlaget for vurdering i fag skal være kompetansemålene i læreplanen i faget. Nytt i forskriften § 3-3 er at kompetansemålene skal forstås i lys av teksten om faget i læreplanen. Denne presiseringen gjelder for læreplaner i LK20, som har egen tekst om faget.

Å vurdere kompetanse ved standpunktvurderingen er noe annet enn å vurdere elevens kunnskaper og ferdigheter opp mot det enkelte kompetansemål. Det er derfor læreren må gjøre en vurdering av elevens samlede kompetanse.

Kompetanse i fag er definert slik i Overordnet del pkt. 2.2. for læreplanene i LK20:

“Kompetanse er å kunne tilegne seg og anvende kunnskaper og ferdigheter til å mestre utfordringer og løse oppgaver i kjente og ukjente sammenhenger og situasjoner. Kompetanse innebærer forståelse og evne til refleksjon og kritisk tenkning”

Det må gjøres en vurdering av grunnlaget for standpunktvurderingen

Standpunktkarakteren skal være uttrykk for den samlede kompetansen eleven har i faget ved avslutningen av opplæringen. Klageinstansen må vurdere om faglærer har:

- satt karakteren på grunnlag av riktig læreplan for faget.
- vurdert elevens samlede kompetanse ut fra kompetansemålene slik de er fastsatt på det aktuelle trinnet.
 - Klageinstansen skal ikke vurdere om hvert enkelt kompetansemål er vurdert i begrunnelsen til faglærer, men det skal vurderes om det er gjort en samlet vurdering av kompetansemålene slik det er omtalt over.
 - Særskilt for LK06: Det er ikke tillatt å sette en standpunktkarakter på grunnlag av bare utvalgte kompetansemål, eller hovedområder for læreplaner i LK06. For LK06 må faglærers begrunnelse for elevens kompetanse som et minimum vise til eksempler på elevens kompetanse innenfor alle hovedområdene i faget.
 - Særskilt for LK20: Det er ikke tillatt å sette standpunktkarakter på grunnlag av bare utvalgte kompetansemål. For LK20 må læreren begrunne elevens kompetanse med eksempler som samlet dekker kompetansemålene i faget.
- satt standpunktkarakteren på grunnlag av at eleven har vist kompetanse i faget på flere og varierte måter.
 - "Flere og varierte måter" erstatter det som før revisjonen av forskriften kapittel 3, var "bredt vurderingsgrunnlag". Den nye formuleringen er kun ment som en presisering, og samme vurdering som tidligere ble gjort om standpunktkarakteren var basert på et bredt vurderingsgrunnlag, gjelder også nå.
 - En standpunktkarakter fastsatt på én prøve vil normalt ikke være tilstrekkelig for å vurdere elevens samlede kompetanse. Standpunktkarakteren skal heller ikke være et matematisk gjennomsnitt av karakterer gitt i underveisvurderingen i løpet av opplæringsåret.
 - Læreren kan få kunnskap om elevens utvikling og kompetanse på mange ulike måter, f.eks. gjennom observasjoner, fagsamtaler, dialog, diskusjoner eller fremføringer, skriftlige eller muntlige prøver, ulike typer elevarbeid og læringslogger.

- godtgjort at eleven er gjort kjent med hva som er vektlagt i fastsettingen av standpunktkarakterene.
- vurdert om den kompetansen eleven har vist i løpet av opplæringen er en del vurderingen når standpunktkarakteren i faget fastsettes. Læreren må imidlertid vurdere i hvilken grad den kompetansen eleven har vist underveis, gir relevant informasjon om kompetansen til eleven ved avslutningen av opplæringen.
- trukket inn utenforliggende momenter som innsats, fravær og oppførsel. Dette er forhold som ikke skal inngå i standpunktvurderingen i fag med mindre det går frem av kompetansemålene at dette skal vurderes. Dersom det er trukket inn ikke-faglige forhold vil dette som oftest innebære at karakteren ikke er fastsatt i samsvar med reglene om standpunktvurdering i fag.

Klageinstansen skal ikke vurdere om den fastsatte standpunktkarakteren er riktig. Vurderingen av elevens faglige nivå, er det skolen som har ansvaret for.

Presisering av forskjellene for klagebehandling av standpunktkarakterer fastsatt for fag med læreplaner i LK06 og LK20

For klagebehandlingen av standpunktkarakterer vil nok den største forskjellen fra LK06 til LK20, være at de nye læreplanene ikke er delt inn i hovedområder. Tidligere praksis om at klageinstansen skal vurdere om faglærer i vurderingen av elevens kompetanse som et minimum viser til eksempler for elevens kompetanse fra alle hovedområdene i faget, gjelder derfor ikke for læreplaner i LK20. Ved å gå bort fra hovedområder i de nye læreplanene er det et ønske om å få en mer helhetlig og tverrgående tankegang i faget. Inndelingen i hovedområder kunne medføre at fokuset ble større på hovedområdene, og at den samlede vurderingen av kompetansemålene ble mindre sentral.

Selv om de nye læreplanene ikke inneholder hovedområder, er det fortsatt ikke meningen at det nødvendigvis skal dokumenteres at alle kompetansemålene i faget er oppfylt. Dette redegjøres for over ved at det skal gjøres en samlet vurdering. Det betyr at det er denne vurderingen også klageinstansen må gjøre. Ved at klageinstansen verken kan se på om hovedområdene er dokumentert, og at det heller ikke er aktuelt å se på om alle kompetansemålene er oppfylt, vil det trolig kreves en større grad av læreplanforståelse fra klageinstansen. Det er viktig at også klageinstansen praktiserer helhetstankegangen der kompetansemålene skal vurderes samlet og sammenhenger skal ses på tvers og også

tolkes i lys av teksten om faget.

5. Klage på vedtak om ikke vurdering i fag (IV)

Vedtak om IV kan fattes på to ulike grunnlag. Dersom faglærer ikke har tilstrekkelig vurderingsgrunnlag, skal det fattes vedtak om å ikke sette standpunktkarakter i faget.

Vedtak om IV skal også fattes dersom eleven har oversteget fraværsgrensen i faget etter forskriften § 3-9.

Kravet til begrunnelse

I tilfeller der det ikke foreligger tilstrekkelig vurderingsgrunnlag, skal faglærer redegjøre for hvorfor det ikke foreligger tilstrekkelig vurderingsgrunnlag til å fastsette standpunktkarakter i faget for eleven.

I tilfeller der fraværsgrensen er overskredet, må skolen vise til oversikten over fraværet, og at fraværet overskrider fraværsgrensen som er på 10 prosent av årstimetallet i faget.

Dersom eleven mener han eller hun har dokumentert fravær, og at fraværsgrensen derfor ikke er overskredet, er det eleven selv som må dokumentere dette.

Rektor skal redegjøre for at saksbehandlingen har vært korrekt. Det vil si at vedtaket om IV følger reglene i forskriften, og at varsel om vedtaket er gitt etter forskriften § 3-7.

Hva klageinstansen skal vurdere

Klageinstansen skal vurdere om reglene i forskriften ble fulgt da vedtak om IV ble fattet. Det betyr at klageinstansen må se på om det er gitt varsel om vedtaket, og at faglærers begrunnelse enten viser til at det ikke foreligger tilstrekkelig grunnlag for vurdering, eller at fraværsgrensen er overskredet. Dersom fraværsgrensen er overskredet, skal ikke klageinstansen vurdere rektors bruk av skjønn for fravær mellom 10 og 15 prosent.

6. Hva kan resultatet av klagen bli?

Klageinstansen kan komme til ulike resultat. Innholdet i de ulike resultatene er som følger:

- **Ikke medhold:** når klageinstansen mener vedtaket som er truffet er «riktig»
- **Oppheve:** når klageinstansen mener det er feil ved saksbehandlingen eller liknende

og sender saken tilbake til skolen som har truffet vedtaket for å behandle saken på nytt.

I tillegg kan klageinstansen avvise klagen dersom vilkårene for å klage ikke er tilstede. Da skal det treffes et avvisningsvedtak.

Når klageinstansen opphever enkeltvedtaket og sender saken tilbake til skolen for ny behandling kan skolen bestemme at

- karakteren blir stående
- karakteren går opp
- karakteren går ned

Avgjørelsen skal begrunnes. Den er endelig, og det er ikke mulig å klage på nytt.

Den endelige standpunktkarakteren skal føres på elevens vitnemål eller kompetansebevis.

Forholdet mellom klagebehandling og tilsyn

I klagebehandlingen kan statsforvalterne bli gjort kjent med forhold som det er nødvendig å kontrollere nærmere, men som ikke er en naturlig del av klagebehandlingen.

Mandatet for at statsforvalterne kan føre tilsyn er fastslått i kommuneloven § 60 b og supplert med opplæringsloven § 14-1 første ledd.

7. Regelverket

- Klage på vurdering er regulert i forskriften kapittel 5.
- Bestemmelsene må ses i sammenheng med Læreplanverket for Kunnskapsløftet og reglene om individuell vurdering i forskriften kapittel 3.
- Sluttvurderingene er enkeltvedtak etter forvaltningsloven, og kan klages på etter reglene i kapittel 5 i forskriften. Det er fastsatt i forskriften § 3-14.
- I forskriften § 3-8 er varsling om fare for å få IV i fag regulert.
- I forskriften § 5-12 er klage på standpunktkarakterer regulert.

Det som er sagt ovenfor gjelder så langt det passer for fastsetting av og klage på standpunktkarakterer for voksne, jf. forskriften kapittel 4.

Forholdet til forvaltningsloven

Standpunktkarakterer er enkeltvedtak i forvaltningslovens forstand. Imidlertid gjelder ikke kravet til begrunnelse av enkeltvedtak etter forvaltningsloven §§ 24 flg.

Det er fastsatt i forskrift til forvaltningsloven § 32 at bestemmelsene om klage i forvaltningsloven ikke gjelder for sluttvurderinger i skole eller eksamen. Bestemmelsene i kapittel 5 er særregler om klage på vurdering og gjelder her.

De alminnelige saksbehandlingsreglene i forvaltningsloven kapittel to til fire og kapittel 8 samt ulovfestede forvaltningsrettslige prinsipper gjelder imidlertid. Det betyr at reglene om inhabilitet, de alminnelige reglene om saksbehandling og saksforberedelse, også gjelder for behandling av klager på sluttvurdering som behandles etter forskrift til opplæringsloven kapittel 5. Saken skal blant annet være forsvarlig opplyst før klageinstansen treffer sitt enkeltvedtak, jf. forvaltningsloven § 17.

I dag er det fastsatt i gjeldende § 5-7 at den som har klagerett kan kreve begrunnelse for noen nærmere angitte sluttvurderinger, mens det ikke kan kreves begrunnelse for andre sluttvurderinger. Begrunnelsene for hvorfor det er fastsatt en gitt karakter er viktig for den enkeltvedtaket retter seg mot når hun eller han skal avgjøre om hun eller han vil klage.